

V žalni obleki . . .

Črtica. Spisal Fr. Dolinčan.

napol orumenelega listja so se prožile debele, težke kaplje in počasi, skoro premišljeno padale na opolzla tla . . . Po travnikih se je topilo v solzah zadnje cvetje, pripogibalo se k tlom, venilo in mrlo . . . Polagoma, a vidno je omagovalo življenje v oblasti neizprosne, večno mlade, večno močne smrti — te nikdar premagane kraljice minljivosti . . .

Vonj trohnobe vstaja! . . . Žuželke in vsakovrstne golazni beže pred njim — zarivajo se v zemljo . . . Ptiči povešajo glave in molče . . . Prešinjajo jih slutnje . . . Zdajpazdaj se vzdigne šum po drevju, kakor bi nevidne peruti frfotale ob njem — peruti smrtnega angela . . .

Nebo je zaveznjeno s pustimi, brezbarvnimi oblaki . . . Nepremično stoje na svojem mestu, kakor bi bili pribiti, kakor bi hoteli na večno odtegniti zemlji zlato solnčno luč . . .

Otožen, duhomoren jesenski dan! . .

* * *

Božidar je ljubil jesen . . . Bil je mehka, sentimentalna duša in prijala mu je otožnost, ki je plavala ob tem času povsod nad hirajočo, umirajočo naravo . . . No, morda mu je ugajala jesen tudi še iz kakega drugega vzroka, morda zaradi tega, ker ga je ta otožnost, ki je bila videti spojena nerazdružno ž njo, spominjala tiste žalne obleke, ki jo je nosila ona, ki . . .

* * *

Nikdar je ni videl drugačne, nego temno oblečeno! . .

Preudarjal je mnogokrat, kaka nesreča jo je doletela, koga je izgubila: ali mater ali očeta, brata ali sestro —? Hodila je vedno sama, in da je v resnici žalostna, ji je bral na obrazu . . . Neka tiha otožnost je bila razlita po njenem bledem, mehkem licu, in iz njenih velikih, temnih oči, nad katerimi so se mogočno bočile goste, črne obrvi, je odsevalo nekaj, kakor — no, pri teh očeh se nikdar prav spoznal ni! . . Njeni pogledi so bili v nekakem protislovju z resnobo, v katero se je zagrinjal njen klasično lepi obraz, v teh pogledih je

tlelo nekaj in žarelo, kar se ni dalo izraziti, nekaj nepopisnega, skrivnostnega, čudovito učinkujočega! . .

Čutil je, kako mu je šlo po žilah, kako mu je zakipela kri, kadar ga je — slučajno seveda, kajti navadno ga je ignorirala — zadel žarek njenega očesa . . . Zdelo se mu je včas, kakor bi bilo v tem pogledu nekaj izzivajočega, nekaj hotljivega — ali priznati tega vendar ni hotel, kajti bil je velik idealist! . .

Naposled je prišel do prepričanja, da je to, kar je izražalo njeno oko, le koprnenje, le hrepenenje — morda — po tolažbi. Zdelo se mu je, kakor bi si želela koga, ki bi jo tešil, ki bi ji ob strani stal v borbi s kruto usodo . . .

»Revica, revica!« je vzklikal večkrat. »Tako mlada, tako lepa, pa vedno — v žalni obleki! . . Če ji že ta mrtva barva pristaje tako, kako bi šele žive boje povelilevale njeno krasoto! . .«

In zatopil se je v sladke, mameče misli . . . Predstavljal si je, da je znan ž njo . . . da jo spremlja na dom . . . da sedi tam poleg nje . . . Predstavljal si, da sloni njena lepa glavica na njegovih prsih, on pa da jo gladi, boža, pritiska k sebi . . . Ah, kako toplo mu je bilo pri srcu ob takih mislih! . .

Večkrat, kadar jo je zalotil na cesti, se mu je vzbudila želja, da bi šel za njo, a nikdar si ni prav upal. Imel je v svoji rahločutnosti vse mogoče pomisleke. Bal se je razjeziti jo, a sram ga je bilo tudi ljudi. Nikomur, nikomur ne bi bil izdal, kar je čutil, kar je mislil in si želel! . . In ali bi je ne kompromitoval, ako bi opazil kdo, da hodi za njo? . . Svet je hudoben in tako nedolžno dekle je najmanj varno zlobe in škodoželjnosti! . .

Sicer se mu je hotelo videti včas, da semtertja kak drug moški pritiska za njo, toda imel je v svoji škropuloznosti občutek, kakor bi ji samo njegova bližina mogla škodovati, drugih ne . . . Ako je torej kdaj sledil njenim korakom, storil je to od daleč in tako, da nikdo ni mogel slutiti, za katerim ciljem streml . . .

Ah, kako mu je pri takih prilikah utripalo srce! . . Kako mu je bolešno zadrhtelo vselej, kadar jo je gneča zakrila njegovim očem! . . Kako se zaveselilo zopet, ko je iznova uzrl njeno vitko, visoko postavo! . . Kako, kako se je naslajal ob gracioznosti njene elastične hoje, ob plemenitih gibljajih njenega mladostnokrepkega života — dokler mu ni izginila v kaki prodajalnici ali v kaki veži!

Potem pa je taval kakor pijan in izgubljen okrog . . .

* * *

Včasih se je kar sredi drugega dela, sredi svojih študij zmislił nanjo in na njeno žalno obleko, in potem ga ni trpelo več doma, potem ga je z neodoljivo silo gnalo ven, iskat je . . . Počasi se je bila vkradla v njegovo srce . . . Spočetka se je komaj zmenil za lahki nemir, ki se mu je vzbudil v prsih vselej, kadarkoli jo je ugledal; a bolj in bolj se ga je pollaščala neka potreba, videti jo, pogosteje in pogosteje se mu je vračal spomin nanjo, dokler ga ni pograbil vrtinec ter ga z elementarno močjo potegnil v krog njenega čara . . . In od tistihdob je njegovo srce ni hotelo pogrešati več! . .

Nikdar pa mu še ni bilo tako čudno otožno v prsih kakor tistega jesenskega dne! . . Nikdar še ni bilo njegovo srce tako pusto in prazno, tako samo s sabo nezadovoljno! . . Nikdar še ni tako krepko zahtevalo hladila in tešila za tiste želje, ki so ga prešinjale, vznemirjale ter ga navdajale z neko čudno, pekočo žejo . . .

Hotel je nalagati sam sebe in začel se je vpraševati, odkod to? A kmalu si je moral priznati, kako smešno je njegovo početje! Saj jo je videl v tisti njeni žalni obleki povsod, kamorkoli se je ozrl — naj je obrnil svoj pogled v pisani gozd ali na megleni travnik, gori v umazane oblake nad svojo glavo ali tjakaj proti zahodu, kjer se je kakor skozi majhno lino smehljalo modro nebo — povsod, povsod mu je plavala njena podoba pred očmi! . .

Da, nje je iskal, nje si je želelo njegovo srce! . .

Dolgo je ni bilo od nikoder, ali vedel je, da pride, vedel tudi, da se ima danes nekaj zgoditi! . . Imel je slutnje, in on je verjel svojim slutnjam . . .

In res, niso ga varale! . . Baš v trenutku, ko so se bile njegove misli za hip ločile od nje, ko je bilo nekaj drugega obrnilo njegovo pozornost nase, se mu je prikazala . . . In čudno, toliko da nista trčila skup! . . Tako blizu ni bil še nikdar poleg nje! . . Skoro njeno sapo je čutil, čutil mameči vonj, od katerega so bili prepojeni njeni lesketajoči se lasje in s katerim je bila nasičena njena temna obleka. In kako ga je pogledala danes! — Tako nenavadno, tako pomenljivo! . . Pretreslo ga je po vseh udih, noter v mozeg! . . Ali naj se tudi zdaj oddali od nje, ali naj tudi danes pusti, da se vrinejo drugi med njega in njo? . .

Ne, danes bi mu tega ne bilo dopustilo srce — danes je hotel, je moral za njo in naj se zgodi, kar hoče! . .

Kako bi mu mogla zameriti, če jo obožuje? . . In kaj na tem, če zve prav ves svet, da jo ljubi! . .

Ah, ta žalna obleka, kako se ji je podajala, kako se je oprijemala njenih mehkih, polnih udov, kako je povzdigovala beloto njenih lic in njenega labodskega vratu! . . Zdela se mu je v tej opravi kakor upodobljena žalost, kakor alegorijski kip — podoba jeseni, umirajoče in hirajoče narave! . . Revica, revica! . .

Ponosito in brhko obenem je stopala pred njim, da so ji pri vsaki stopinji odskakovala njena nekoliko kratka krila od nog. Že iz njene hoje se je dalo posnemati, da ima krasno razvita meča in nenavadno čvrst život . . . Ob baržunastem robu njenega krila je zdajpazdaj koketno priblestelo nekaj belega, da se je videlo tako nekako, kakor kadar pomežikuje za gorami. A vse to Božidara ni motilo v njegovi resnobi in v njegovih svetih čuvstvih . . . Mislil je samo na to, zakaj žaluje, zakaj se ne more ločiti od črne barve, in dasi je zrl v njen hrbet, je imel vendar samo njen milobni, njen otožni obraz pred seboj . . .

Toda nekaj ga je vleklo danes za njo, vleklo z neodoljivo silo tako, da so mu prešli vsi pomisleki, da je drevil za njo, ne oziraje se na levo ali desno, ne meneč se za to, ga li kdo vidi, vzbuja li sum pri kom s svojim početjem . . . Videl je samo njo, samo njo, ki je bila tako lepa, tako krasna, videl samo nje žalno obleko, njen žalostni obraz! . . In nekaj nepopisnega je čutil v njeni bližini! . . Usmiljenje, sočutje in ljubezen — vse to mu je prešinjalo udel . . O, bil je prepričan, da je nesrečnica, in slutil je v sebi poklic, da jo tolaži, da ji da opore, da jo reši neprilik in nezgod! . . Bil je uverjen, da je angel, ki trpi po nedolžnem, in bil je pripravljen, maščevati jo! . .

Semttertja se je ozrla v kako šipo ob strani nahajajočih se velikih izložb . . . Vse poulično življenje in vrvenje se je zrcalilo v teh šipah . . . Videla je lahko sebe, videla pa tudi, kaj se godi okrog nje, ne da bi bila grešila zoper dostojnost in diskretnost . . . Ali Božidar tega niti zapazil ni! Omamljen od vonja, ki je valovil od njenega života v ekscentrskih krogih, prevzet od neznatnih čuvstev, je taval kakor pijan za njo . . . Misli so ga čimdalje bolj zapuščale. Nič več se ni izpraševal, kaj dela, kaj hoče, kaj je njegov namen . . . Šel je za njo, kakor bi bil magnetizovan od nje, in život mu je izpreletavala čudna slast, od katere se ločiti ni mogel, slast, katera bi ga bila lahko zapeljala v smrtno nevarnost . . .

»Ah, to nebeško, to angelsko bitje! . .« Samo ta misel mu je semtertja prešinila glavo, potem pa ga je prevzela spet nekaka omotica in zopet je stopal kakor brez zavesti za njo . . .

Šele ko se je pri nekih vratih ustavila, se je zdrznil. In tedaj je opazil tudi, da je že daleč zunaj iz mesta, da se nahaja v eni najbolj odstranjenih ulic . . . Tukaj ni bilo ne duha ne sluha več o razkošnem mestnem življenju, o hrupnem vrvenju, ki je drugod odmevalo od zidovja in tlaka . . . Tiho in mrtvo je bilo vse okrog . . . Mimo je prišepalo samo staro, v revne cunje zavito babišče, ki je nekako lokavo vprlo v Božidara svoj pogled. A on se ni zavedel pomena tega njenega pogleda; njena navzočnost ga je samo opozorila na uboštvo, ki je vladalo tod.

Hipoma se je spomnil zopet:

»Revica — revica! . . Saj sem dejal!«

In še bolj se mu je smilila, še bolj jo je ljubil! . .

Prestopivši vežni prag, se je bila ustavila in zasukala napol nazaj . . . In tedaj je Božidar zapazil, kako se je njena krasno zakrožena zgornja ustnica ločila od spodnje, kako je zablestel niz drobnih bisernih zobkov izmed njiju in kako ju je obvel nepopisen, neizrazen smehljaj, pod katerim vplivom je zadrgetal po vsem životu . . . In njene oči — oh, te oči so se jokale in smehljale, so prosile in zahtevale — vse obenem! . .

Videlo se mu je, kakor bi mu bila na lahko namignila, in ni se mogel ustavljati! . . Po životu mu je zagomazelo sladke groze in opotekajoč se je stopil za njo . . .

Po veži je bilo vlažno, mokro . . . Privzdignila je malce svojo temno gornjo obleko in snežnobelo spodnje krilo, ki je prilesketalo izpod nje, se je zdelo Božidaru kakor svetel pramen zlatih solnčnih žarkov, ko ga je vodila po temnih, nizko obokanih, zaduhlih hodnikih . . .

Pri nekih vratih je obstala . . . Božidar je trepetal in se tresel razburjenja, ona pa je potaknila z mirno roko ključ v ključavnico ter odklenila vrata . . . Stopila je pred njim v sobico, v prijeten somrak zagrnjeno, z močnimi dišavami napolnjeno in z vso udobnostjo opremljeno, on pa je brez volje, skoro brez zavesti stopil za njo.

Vrata za njim so se zapahnila in . . .

* * *

Božidar je hodil z upognjeno glavo pa mislil, neprenehoma mislil na oni dogodek . . . Kar ni mu hotelo iz spomina tisto — še v sanjah se mu je baval duh z onim doživljajem. Še bolj pa je

bilo pri tem prizadeto morda njegovo srce . . . Izpremenil se je bil čudno od tistihdob, vsa njegova narav je bila postala druga, po njegovih žilah se je pretakala vse drugače kri nego poprej . . .

Nad njim se je smejalo vedro nebo, okrog in okrog je bilo vse jasno, samo v njegovi glavi se ni hotelo zjasniti . . . Mislil je in mislil, toda doumeti ni mogel! . . Doumeti ni mogel, kako je to mogoče! . . Tista žalna obleka, tisti turobni obraz, tiste melanholične oči in . .

Ne, ne, tega ni umel! . . Srce se mu je krčilo v kruti boli in v glavi se mu je hotelo zblesti . . . Poprej je imel nazore, imel je svoje stalno prepričanje! . . Zdaj se mu je bilo razpršilo vse! . . Poprej si je domišljjal, da ume življenje, da ume poklic človeka . . . Ustvaril si je bil svojo lastno filozofijo, nekoliko fantastično sicer, a vendar s pozitivnimi načeli! . . Zdaj je bilo zadobilo njegovo nazarje o svetu, o človeku, o vsem — smrtni udarec! . .

Nikakega skladja ni videl več — vse se mu je zdelo nezanesljivo in venljivo! . .

Pred sabo je imel nerešen in nerešljiv problem! — —

Vsega tega pa je bila kriva tista žalna obleka, tisti turobni obraz, tiste melanholične oči in . . . —

Pesmi.

3.

Kakor večna luč zvestoba
v tvojih mi očeh gori,
in lepota tvoja mlada
mi v naročju koprne.

Ali vidiš? Tam na oknu
vene roža brez vodé.
Ali slišiš, draga? Vzdihi
zadnji le tako ječé:

»Kaj na svetu je zvestoba?
Hitro ocvetè obraz;
slepa, gluha je usoda,
brez srca odloči čas.«

Kazimir Radič.